

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

ภาคผนวก ก

ภาคผนวก ก. แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์

การวิเคราะห์ความยั่งยืนของระบบเกษตรในชุมชนกะเหรี่ยงแบบมีส่วนร่วม

บ้านแม่สอง ตำบลแม่สอง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

แบบสัมภาษณ์วิทยานิพนธ์

คำชี้แจง ; โปรดเติมข้อความในช่องว่างและกาเครื่องหมาย หน้าข้อความที่ตรงตามคำตอบหรือข้อมูลของผู้ตอบ

: บ้านแม่สอง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

หมวดทั่วไป

1. ชื่อนามสกุล..... เพศ.....อายุ.....ปี
บ้านเลขที่
2. สถานภาพ () โสด () แต่งงาน () อย่างร้าง () ม่าย
3. ท่านถือบัตร () ประชาชน () บัตรสีฟ้า () ไม่ถือบัตรใดๆ
4. การศึกษา ป4. ป6. ม3. ม6. ปวช.
 ปวส. ป.ตรี
5. จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....คน
6. ศาสนา () คริสต์ () พุทธ () ผี () อื่นๆระบุ.....
7. ท่านแต่งงานเมื่ออายุเท่าไร.....ปี และคู่สมรสของท่านอายุเท่าไร.....ปี
หลังจากแต่งงานท่านมีบุตรในปีที่ ()1 ()2 ()3 ()4 ()5 ()มากกว่า 5
8. มีบุตร ทั้งหมด.....คน เป็นชาย.....คน / เป็นหญิงคน
ชาย.....คน เป็นชาย.....คน/ เป็นหญิง.....คน
สาเหตุการตายของบุตรท่าน
- ปัจจุบันบุตรเหลือ.....คน
- 8.1 คนที่ 1. ชื่อ.....อายุปี เพศ.....ศึกษาอยู่ที่.....ชั้น.....
- 8.2 คนที่ 1. ชื่อ.....อายุปี เพศ.....ศึกษาอยู่ที่.....ชั้น.....
- 8.3 คนที่ 1. ชื่อ.....อายุปี เพศ.....ศึกษาอยู่ที่.....ชั้น.....
- 8.4 คนที่ 1. ชื่อ.....อายุปี เพศ.....ศึกษาอยู่ที่.....ชั้น.....

8.5 คนที่ 1. ชื่อ.....อายุปี เพศ.....ศึกษาอยู่ที่.....ชั้น.....

8.6 คนที่ 1. ชื่อ.....อายุปี เพศ.....ศึกษาอยู่ที่.....ชั้น.....

8.7 คนที่ 1. ชื่อ.....อายุปี เพศ.....ศึกษาอยู่ที่.....ชั้น.....

9. ใน 3 ปีที่ผ่านมาท่านเคยเจ็บป่วยหรือไม่ เคย ไม่เคย
ถ้าเคยเป็นโรคอะไรบ้าง

หมวดอาชีพ

- ก. ครอบครัวยของท่านประกอบอาชีพอะไร ทำไร่ ทำนา อื่น ๆ

1 สำหรับผู้ที่ทำไร่ ได้ผลผลิตภายใน 5 ปีที่ผ่านมาของท่าน

ปี 2539 ได้ผลผลิต.....ถึง จากข้าวเจ้า.....ถึง

ปี 2540 ได้ผลผลิต.....ถึง จากข้าวเจ้า.....ถึง

ปี 2541 ได้ผลผลิต.....ถึง จากข้าวเจ้า.....ถึง

ปี 2542 ได้ผลผลิต.....ถึง จากข้าวเจ้า.....ถึง

ปี 2543 ได้ผลผลิต.....ถึง จากข้าวเจ้า.....ถึง

1.1 เคยได้ผลผลิตมากที่สุดถึง จากข้าวเจ้า.....ถึง

เพราะ.....

1.2 เคยได้ผลผลิตน้อยที่.....ถึงจากข้าวเจ้า.....ถึง

เพราะ.....

1.3 ท่านลงทุนในการทำไร่แต่ละปีเป็นเงินเท่าไร(หมายความว่าเฉพาะตัวเงินที่ท่านต้องออกเพื่อจ้างคนอื่นเป็นต้น.....บาท

1.4 ท่านปลูกข้าวกี่วันเสร็จ(โดยประมาณ).....วัน / ใช้คนกี่คน.....คน

1.5 ท่านจ้างหรือเป็นการเอามือกัน เอามือกัน จ้าง

1.6 ถ้าจ้างท่านจ้างวันละเท่าไร.....บาท

2 สำหรับผู้ที่ทำนา ผลผลิตภายใน 5 ปีที่ผ่านมาของท่าน

ปี 2539 ได้ผลผลิต.....ถึง จากข้าวเจ้า.....ถึง

ปี 2540 ได้ผลผลิต.....ถึง จากข้าวเจ้า.....ถึง

ปี 2541 ได้ผลผลิต.....ถึง จากข้าวเจ้า.....ถึง

ปี 2542 ได้ผลผลิต.....ถึง จากข้าวเจ้า.....ถึง

ปี 2543 ได้ผลผลิต.....ถึง จากข้าวเชื้อ.....ถึง

2.1 เคยได้ผลผลิตมากที่สุดถึง จากข้าวเชื้อ.....ถึง

เพราะ.....

2.2 เคยได้ผลผลิตน้อยที่.....ถึง จากข้าวเชื้อ.....ถึง

เพราะ.....

3. ท่านสามารถขายผลผลิตในการทำไร่นาของท่านหรือไม่ (เช่นงา ถั่วเหลือง หรืออื่น ๆ ที่ทำรายได้ให้กับท่าน) () เคย () ไม่เคย

3. ถ้าเคยท่านเคยขายอะไรบ้าง.....

4. ท่านลงทุนในการทำนาแต่ละปีเป็นเงินเท่าไร(หมายความถึงเฉพาะตัวเงินที่ท่านต้องออกเพื่อจ้างคนอื่นเป็นต้น).....บาท

5. ท่านปลูกข้าวกี่วันเสร็จ(โดยประมาณ).....วัน / ใช้คนกี่คน.....คน

6. ท่านจ้างหรือเป็นการเอามือกัน () เอามือกัน () จ้าง

7. ถ้าจ้างท่านจ้างวันละเท่าไร.....บาท

หมวดการเลี้ยงสัตว์

1. ครอบครัวท่านเลี้ยงควายหรือไม่ () เลี้ยง () ไม่ได้เลี้ยง

2. ถ้าเลี้ยง ปัจจุบันมีอยู่.....ตัว

3. ใน 5 ปีที่ผ่านมาท่านเคยขายควายหรือไม่ () เคย () ไม่เคย

ในปี 2539 มีควาย.....ตัว / ขาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท

ในปี 2540 มีควาย.....ตัว / ขาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท

ในปี 2541 มีควาย.....ตัว / ขาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท

ในปี 2542 มีควาย.....ตัว / ขาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท

ในปี 2543 มีควาย.....ตัว / ขาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท

4. ภายใน 5 ปีที่ผ่านมาควายท่านเคยตายหรือไม่ () เคย () ไม่เคย

ถ้าตอบว่าเคย

2539 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย () น้อยกว่า 1 ปี () 2 ปี () 3 ปี

() 4 ปี () เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....

2540 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย () น้อยกว่า 1 ปี () 2 ปี () 3 ปี

- ()4ปี ()เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
 2541 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย ()น้อยกว่า 1 ปี ()2ปี ()3ปี
 ()4ปี ()เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
 2542 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย ()น้อยกว่า 1 ปี ()2ปี ()3ปี
 ()4ปี ()เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
 2543 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย ()น้อยกว่า 1 ปี ()2ปี ()3ปี
 ()4ปี ()เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....

5. ครอบครัวยังเลี้ยงวัวหรือไม่ ()เลี้ยง ()ไม่ได้เลี้ยง
 ถ้าเลี้ยง ปัจจุบันมีอยู่.....ตัว
 6. ใน 5 ปีที่ผ่านมาท่านเคยขายวัวหรือไม่ () เคย ()ไม่เคย
 ในปี 2539 มีวัว.....ตัว ขาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท
 ในปี 2540 มีวัว.....ตัว ขาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท
 ในปี 2541 มีวัว.....ตัว ขาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท
 ในปี 2542 มีวัว.....ตัว ขาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท
 ในปี 2543 มีวัว.....ตัว ขาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท
 7. ภายใน 5 ปีที่ผ่านมาวัวท่านเคยตายหรือไม่ () เคย () ไม่เคย
 ถ้าตอบว่าเคย

- 2539 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย ()น้อยกว่า 1 ปี ()2ปี ()3ปี
 ()4ปี ()เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
 2540 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย ()น้อยกว่า 1 ปี ()2ปี ()3ปี
 ()4ปี ()เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
 2541 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย ()น้อยกว่า 1 ปี ()2ปี ()3ปี
 ()4ปี ()เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
 2542 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย ()น้อยกว่า 1 ปี ()2ปี ()3ปี
 ()4ปี ()เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
 2543 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย ()น้อยกว่า 1 ปี ()2ปี ()3ปี
 ()4ปี ()เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
 8. ครอบครัวยังเลี้ยงสัตว์สุกรหรือไม่ ()เลี้ยง ()ไม่ได้เลี้ยง
 ถ้าเลี้ยง ปัจจุบันมีอยู่.....ตัว

9. ใน 5 ปีที่ผ่านมาท่านเคยขายสุกรของท่านหรือไม่ เคย ไม่เคย
- ในปี 2539 เลี้ยง.....ตัว ชาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท
- ในปี 2540 เลี้ยง.....ตัว ชาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท
- ในปี 2541 เลี้ยง.....ตัว ชาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท
- ในปี 2542 เลี้ยง.....ตัว ชาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท
- ในปี 2543 เลี้ยง.....ตัว ชาย.....ตัว ได้ราคา.....บาท
10. ภายใน 5 ปีที่ผ่านมาสุกรของท่านเคยตายหรือไม่ เคย ไม่เคย
- ถ้าตอบว่าเคย
- 2539 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย น้อยกว่า 1 ปี 2ปี 3ปี
- 4ปี เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
- 2540 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย น้อยกว่า 1 ปี 2ปี 3ปี
- 4ปี เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
- 2541 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย น้อยกว่า 1 ปี 2ปี 3ปี
- 4ปี เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
- 2542 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย น้อยกว่า 1 ปี 2ปี 3ปี
- 4ปี เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
- 2543 ตาย.....ตัว อายุที่ตาย น้อยกว่า 1 ปี 2ปี 3ปี
- 4ปี เท่ากับหรือมากกว่า 5 ปี สาเหตุการตาย.....
11. (สำหรับผู้ที่ไม่ ทำไร ทำนา)อยากทราบว่าท่านประกอบอาชีพ
อะไร.....
12. ท่านคิดว่าท่านพอใจกับอาชีพที่ท่านทำอยู่ในปัจจุบันนี้หรือไม่
- พอใจ เพราะ.....
-
- ไม่พอใจ เพราะ.....
-
13. ท่านคิดว่าการประกอบอาชีพของท่าน ท่านประสบปัญหาอะไรบ้างแล้วท่านแก้ไขได้
ด้วยตัวเองอย่างไร ?
- ตอบ.....
-

หมวดการหาของป่า

1. ท่านเป็นผู้ที่เคหาหรือหาของป่าดังต่อไปนี้หรือไม่ (หน่อไม้,บุก,เหาะ โคะ โชะ) () ใช่ () ไม่ใช่
2. ถ้าเคยช่วยอธิบายวิธีการขุดหน่อไม้ของท่าน(ขุดอย่างไรให้ได้มาก ๆ)
ตอบ.....
.....
.....
.....
2. ภายใน 1 อาทิตย์ท่านขุดหน่อไม้ได้ประมาณ.....กก ราคา ก.ก ละ.....บาท
รวมท่านได้เงินจากการขุดหน่อไม้แต่ละอาทิตย์.....บาท
ในหนึ่งปีท่านขุดหน่อไม้กี่เดือน.....เดือน
3. อธิบายการขุดเหาะ โคะ โชะให้ได้มาก ๆ
ตอบ.....
.....
.....
4. ภายใน 1 อาทิตย์ท่านขุด เหาะ-โคะ-โชะ ได้ประมาณ.....กก ราคา ก.ก
ละ.....บาท รวมท่านได้เงินจากการขุดเหาะ-โคะ-โชะ ในแต่ละอาทิตย์.....บาท
ในหนึ่งปีท่านขุดเหาะ-โคะ-โชะ กี่เดือน.....เดือน
- 5 อธิบายการขุดบุกให้ได้มาก ๆ
ตอบ.....
.....
.....
6. ภายใน 1 อาทิตย์ท่านขุดบุกได้ประมาณ.....กก ราคา ก.ก ละ.....บาท รวม
ท่านได้เงินจากการขุดบุกแต่ละอาทิตย์.....บาท
ในหนึ่งปีท่านบุกกี่เดือน.....เดือน
6. ท่านซื้อข้าวสารกินหรือไม่ ()ซื้อ ()ไม่ซื้อ
7. ท่านซื้อเดือนละกี่ถัง.....ถัง / ในหนึ่งปีท่านซื้อข้าวสารกินกี่เดือน.....เดือน
8. รวมหนึ่งปีท่านซื้อข้าวสารกินกี่เดือน.....เดือน

9. ข้าวสารที่ท่านซื้อกินราคากี่บาท.....บาท

10. ท่านได้เงินซื้อข้าวสารมาจากอะไร.....

ชื่อผู้สัมภาษณ์

.....
(นายบุญส่ง ธารศรีทอง)

วันเดือนปีที่สัมภาษณ์

.....

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

ภาคผนวก ข

พืชที่มีอยู่ในไร่มุมนเวียนปัจจุบันจำแนกตามชื่อภาษาปกากะญอ ยกเว้นข้าว

1. ดีหรือแดงกวา
 - 1.1 ดีควา
 - 1.2 ดีหมื่อ
 - 1.3 ดีถี่
 - 1.4 ดีโทกวีอดี
 - 1.5 ดีแพต
 - 1.6 ดีหมื่อชูเตอ
 - 1.7 ดีหมื่อบอ
2. เปื่อทอะสำหรับหรือถั่ว
 - 2.1 เปื่อทอะหน่อ
 - 2.2 เปื่อทอะโกลกกลอ
 - 2.3 เปื่อทอะกอ
 - 2.4 เปื่อทอะโซ
3. หมี่สำหรับหรือพริก
 - 3.1 หมี่สำหรับเบอะ
 - 3.2 หมี่สำหรับเบอะ
 - 3.3 หมี่สำหรับช่อชื้อ
 - 3.4 หมี่สำหรับหว่าทอหมื่อ
 - 3.5 หมี่สำหรับยื่อเอะ
4. เสื่อกอหรือมะเขือ
 - 4.1 เสื่อกอแกว
 - 4.2 เสื่อกอแมคิ
 - 4.3 เสื่อกอดี
 - 4.4 เสื่อกอตาโคะชะ
 - 4.5 เสื่อกอจกือะ
 - 4.6 เสื่อกอฮอ
5. เสื่อบะตือหรือผักกาด
 - 5.1 เสื่อบะข่า
 - 5.2 เสื่อบะเซ่ (ผักกาดแมว)
 - 5.3 เสื่อบะปกากะญอ (ผักกาดยาง)
6. บือเคสำหรับหรือข้าวโพด
 - 6.1 บือเคโซ
 - 6.2 บือเคพลี
 - 6.3 บือเคโพ
 - 6.4 บือเคเซ่ (ข้าวโพดแมว)
7. ชื้อหรือเผือก
 - 7.1 ชื้อทอะชู
 - 7.2 ชื้อคอะช่อ
 - 7.3 ชื้อมะปอะ
 - 7.4 เก่อกรือโบหรือปอน
8. แหน่วะหรือมัน
 - 8.1 แหน่วะจอปา
 - 8.2 แหน่วะเส่ เคะโบ แหน่วะเส่ ลาโบ แหน่วะเส่ กลอโบ
 - 8.3 แหน่วะกอร์
 - 8.4 แหน่วะโปละ

8.5	แห่นวະโพล่า	8.6	ละล่า
8.7	เคกือ		
9.	หลู่เคล่าหรือฟักทอง	9.2	หลู่เคปะหละ
9.1	หลู่เทปอเฮอ		
10.	หลู่ล่าหรือฟักแก้ว	10.2	หลู่ล่าโปะโละ
10.1	หลู่ล่าพะทอ		
11.	เบอะหรือข้าวดอก	11.2	เบอะพะทอ
11.1	เบอะนาที่		
11.3	เบอะยือแม		
12.	เกอที่หรืออ้อย	12.2	เกอที่ชู
12.1	เกอที่กงอ	12.4	เกอที่โป
12.3	เกอที่บือ		
12.5	เกอที่เส		
13.	แบร์หรือฝ้าย	13.2	แบร์พะโคะ
13.1	แบร์โพ		
14.	เป่หรือข้าวฟ่าง	14.2	เป่เฒโปล
14.1	เป่เสอแบร์		
15.	เสอเบหรือถั่วนางแดง	15.2	เสอเบกอร์
15.1	เสอเบบอ		
16.	ซิโพเคหรือมะห้อย	16.2	ซิโพเคเปอะเลอะ
16.1	ซิโพเคพะทอ		
17.	บอบะล่าหรือ	17.2	บอบะกอร์
17.1	บอบะແທ່່หน้า	17.4	บอบะเปอวี
17.3	บอบะพลุโจ		
18.	พอหรือคอกไม้	18.2	พอบอ
18.1	พอกอร์	18.4	ชูปอ
18.3	ชุกอร์		
19.	ประเภทตำเน่อมูหรือหอม	19.2	ห่อวอ
19.1	ฮือโปะ	19.4	ห่อวอเชอ
19.3	ห่อวอเซอ		

19.5 เสื่อเกลอะ

19.6 กิเกลอะ

19.7 พกะจี

19.8 ห่อพกี

19.9 ชุย

20. ประเภทอื่น ๆ

20.1 เต๋อ โกะะล่า

20.2 ตะก้อล่า

20.3 เคะล่า

20.4 นอว์

20.5 หนี่โซ

20.6 ยาหุหรือยาสูบ

รูปแบบการใช้ภาษากะเหรี่ยง “เผ่าสะกอ”

1. การนับเดือน

- เดือนมกราคม	แปลว่า	ลาเต๋อเล
- เดือนกุมภาพันธ์	แปลว่า	ชิแพะ
- เดือนมีนาคม	แปลว่า	ลาทีคู้
- เดือนเมษายน	แปลว่า	ลาเซอ
- เดือนพฤษภาคม	แปลว่า	ลาตะยะ
- เดือนมิถุนายน	แปลว่า	ลานุย
- เดือนกรกฎาคม	แปลว่า	ลาเคาะ
- เดือนสิงหาคม	แปลว่า	ลาคุ
- เดือนกันยายน	แปลว่า	ลาซิหมื่อ
- เดือนตุลาคม	แปลว่า	ลาซิฉ่า
- เดือนพฤศจิกายน	แปลว่า	ลานอ
- เดือนธันวาคม	แปลว่า	ลาปลือ

2. การนับวัน

- วันจันทร์	แปลว่า	มือจีะทอ
- วันอังคาร	แปลว่า	มือคินี
- วันพุธ	แปลว่า	มือเซอณี
- วันพฤหัสบดี	แปลว่า	มือลุ่มนี
- วันศุกร์	แปลว่า	มือแยณี
- วันเสาร์	แปลว่า	มือคือนี

- วันอาทิตย์	แปลว่า	มือนียนิ (มือ โส่บิ)
3. การนับเลข		
- หนึ่ง	แปลว่า	เตอ
- สอง	แปลว่า	คี
- สาม	แปลว่า	เซอะ
- สี่	แปลว่า	ลู่ย
- ห้า	แปลว่า	แย้
- หก	แปลว่า	คื่อ
- เจ็ด	แปลว่า	นุ้ย
- แปด	แปลว่า	เคาะ
- เก้า	แปลว่า	คุย
- ศูนย์	แปลว่า	เตอ โอันอมิบ่า
4. การอ่านเลขหลักสิบถึงหลักล้าน		
- สิบ	แปลว่า	เต่อชี
- ร้อย	แปลว่า	เต่อเก๋อยา
- พัน	แปลว่า	เต่อเมอ
- หมื่น	แปลว่า	เต่อเซ่
- แสน	แปลว่า	เต่อเก่อแก้ว
- ล้าน	แปลว่า	เต่อเก่อแก้ว
5. ศัพท์ทั่วไป		
1. โลก	แปลว่า	ฮ่อ โข่เคลอ
2. ดวงอาทิตย์	แปลว่า	มื่อ
3. ดวงจันทร์	แปลว่า	ลา
4. ดวงดาว	แปลว่า	ซ่า
5. ฟ้า	แปลว่า	เมอ โข่
6. แม่น้ำ	แปลว่า	ที โก๊ะ
7. ภูเขา	แปลว่า	เกือะเจ่อ
8. ป่าไม้	แปลว่า	เซ่ป่า
9. ต้นไม้	แปลว่า	เซ่
10. สัตว์เลี้ยง	แปลว่า	ตำ โพอ่าลือ

11. สัตว์ป่า	แปลว่า	คำโพข้าป่าปู
12. ช้าง	แปลว่า	เก๋อซอ
13. ม้า	แปลว่า	เก๋อเซ่
14. กระบือ	แปลว่า	เป๋อณา
15. โค	แปลว่า	คำเตาะ
16. สกุน	แปลว่า	ทေး
17. ไก่	แปลว่า	ซอ
18. ไก่ป่า	แปลว่า	ซอมี
19. การเกษตร	แปลว่า	คำสู่คำพละ
20. ไร่ข้าว	แปลว่า	คี
21. นาข้าว	แปลว่า	จิ
22. ที่ดิน	แปลว่า	คำหล่อ
23. ไม้ผล	แปลว่า	คำซุคำซ่า
24. มะม่วง	แปลว่า	เซ่อเคาะ
25. ลำไย	แปลว่า	เซ่แจเล่อ
26. มะไฟ	แปลว่า	เซ่ป้อจื่อ
27. มะพร้าว	แปลว่า	มะเปาะซ่า
28. พืชผัก	แปลว่า	เซอะบะเคาะ
29. พริก	แปลว่า	มิซ่า
30. ถั่วฝักยาว	แปลว่า	เปอทေးซ่า
31. มะเขือ	แปลว่า	เซ่อกอ
32. ไร่เรียน	แปลว่า	โจ๊ะ
33. ครู/อาจารย์	แปลว่า	สำหระ
34. นักเรียน	แปลว่า	โจ๊ะโพ
35. การศึกษา	แปลว่า	คำมาโลมาโด
36. อื่น ๆ ในโลก	แปลว่า	ก้อมีก้อจะเลอะฮ่อ โข่เคลอ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

ภาคผนวก ค

พิธีกรรมของกะเหรี่ยง

พิธีป่าหว่าบือ

พิธีกรรมนี้จะประกอบด้วย เคียว จิง ขม้น ใบบือตะโปะ ดินจอมปลวก จากนั้นแห้วโคะจะเป่าใส่กองข้าว พร้อมกับอธิษฐานว่า บือ เฮอ มา น่อ เนอ ซะ น่อ เฮาะ โคะ น่อตะโปะ หมายความว่า ข้าวเอ๋ย จงทำตัวให้เนิ่นนาน มีปริมาณมากเหมือนดิน ก็คือการอธิษฐานให้ข้าวมีปริมาณมาก จากนั้นจะเอาจิง ขม้น ใบข้าวตะโปะ และดินจอมปลวกมัดไว้ด้วยเถาวัลย์หลง ที่ค้ำของเคียว แล้วนำไปเสียบไว้ที่ปลายยอดของกองข้าว

จากนั้นคนที่ทำหน้าที่ปักข้าวจะปักข้าวใส่ให้กับ แห้วโคะ โดยให้หันหลังให้กันพร้อม จากนั้นแห้วโคะจะแบกข้าวกลับไปไว้ในฉางข้าวที่บ้านโดยถือ บือหล่าวี ไปด้วย พร้อมกับอธิษฐานว่า ข้าวที่หัก ข้าวที่ลืบ ข้าวหนู ข้าวตกหาย กลับมากินข้าว กินไข่ กินข้าวมัด และกลับมาอยู่ในยั้งฉางเถิด ทำเช่นนี้ สาม รอบ คนอื่นๆ ที่มาช่วยลงแขกจึงจะเข้าไปช่วยแบกข้าวได้

เมื่อมีคนแบกข้าวมากคน ทำให้การเดินทางต้องมีการสวนทางกัน ดังนั้น มีกฎอยู่ว่า คนที่กลับจากการแบกข้าวเพื่อมาแบกรอบใหม่ข้าวรอบใหม่ต้องเป็นคนหลักทางให้กับคนที่กำลังแบกข้าวมา โดยให้หลักไปทางซ้ายมือของตนเอง แต่สำหรับแห้วโคะต้องอยู่ทางขวามือตลอด

หากในขณะที่แห้วโคะทำพิธียังไม่ครบสามรอบ มีสุนัข หรือ โคะ-กระบือ ข้ามตัดทางสายที่จะนำข้าวไปยังฉาง ต้องเริ่มนับใหม่ และสำหรับข้าวหอบสุดท้ายแห้วโคะจะต้องเป็นคนแบกและอธิษฐานเหมือนเดิมคือข้าวที่หัก ข้าวที่ลืบ ข้าวหนู ข้าวตกหาย กลับมากินข้าว กินไข่ กินข้าวมัด และกลับมาอยู่ในยั้งฉางเถิด

สำหรับยั้งฉางที่จะนำเข้าไปใส่ไว้ในนั้นทางแห้วโคะได้นำเหล่าไปไว้หนึ่งขวด พอแห้วโคะทำพิธีครบสามรอบแล้วจะเข้าไปในฉางนั้นและคอยรินเหล่าให้กับคนอื่นที่มาช่วยแบกข้าว ให้ครบทุกคน พอครบทุกคนแล้วก็จะเทเหล่าใส่ไว้ในขวดให้เต็มและเก็บไว้ในยั้งฉางนั้น พร้อมกับไปช่วยกันแบกข้าวต่อ พอแบกข้าวหมดแล้วจะกลับมากินเหล่าขวดนั้น ให้หมดพร้อมกับกินไข่ใบที่อยู่ในบือหล่าวี โดยแห้วโคะและเด็กเล็กจะเป็นผู้กินไข่ใบนั้น แต่ถ้าพระอาทิตย์ตกดินแล้วจะไปกินไข่ใบนั้น และต้องไปแคะกินในวันรุ่งขึ้น ในช่วงระยะเวลาระหว่างพระอาทิตย์จนถึงพระอาทิตย์ก่อนตกดิน

พิธีเลี้ยงเหมือง หรือฝ่ายกันน้ำและคลองส่งน้ำ

จะทำก่อนที่จะเริ่มการทำนา เพื่อให้มีน้ำเพียงพอสำหรับการทำงานตลอดปี สิ่งที่ต้องเตรียมก็มีเหล่า สองขวด ไก่สองตัวผู้และตัวเมียอย่างละหนึ่งตัว แต่ต้องเตรียมไว้สำรองอีกหลายตัว เผื่อว่าไม่ได้ตามลักษณะที่ต้องการก็จะเลือกจนกว่าจะได้ลักษณะตามต้องการ

วัสดุอุปกรณ์

1. กระบวย ไม้ไผ่ 1 อัน
2. ข้าวสวย 1 กำมือ
3. แกรบ 1 กำมือ
4. ไก่เพศผู้และเพศเมียอย่างละหนึ่งตัว
5. เหล้า 2 ขวด
6. แป้งคัมเกล้า
7. ยอดไม้ไผ่ไร่หรือหญ้าไม้กวาด
8. หลอดคูดที่ทำจากกระบอกไม้ไผ่ไร่

9. สัญญาลักษณะอุปกรณ์ไม้ใหญ่เป็นลักษณะคล้ายคราดที่มีฟันสามซี่

วิธีการทำ

แห้วโคจะ สร้างหิ้งไว้ที่ข้าง ๆ นาใกล้ ๆ กับคลองส่งน้ำ หิ้งนี้มีเสาสี่ต้นพร้อมบันได จากนั้นจะนำแปงเหล้าเลือด ไก่ยอด ไม้ไผ่ไร่หรือยอดหญ้า ไม้กวาดพร้อมหลอดคูดที่ทำจากกระบอกลำไย ไม้ไร่ ไม้ไผ่ไร่ในกระบอกลำไย แล้วนำไปไว้บนหิ้งพร้อมเหล้าหนึ่งขวด และที่เสาทั้งสี่ต้นกับบันไดของหิ้งนั้นจะทาคิ้วเลือดไก่

จากนั้นจะทำนายกระดูกไก่โดยส่วนกระดูกไก่ที่ใช้สำหรับทำนายนั้นจะเลือกเอากระดูกน่องทั้งสองด้าน ซึ่งที่กระดูกน่องไก่นั้นจะมีรูอยู่ที่ส่วนปลายทั้งสองด้าน วิธีการทำนายคือจะเสียบไม้ลงไปนรูกระดูกนั้น แล้วจับมาดูปลายทิศทางของไม้ที่เสียบลงไป เพื่อเสียดำทำนาย

รูกระดูกน่องไก่นี้แต่ละกระดูกจะมีรู 1 – 2 รู หากกระดูกทั้งสองมีรูกระดูกละสองรูถือว่าดีที่สุด แต่ถ้ากระดูกหนึ่งมี สองรูและอีกกระดูกหนึ่งมี หนึ่งรู เมื่อนำมาเทียบกันแล้วที่ส่วนปลายด้านบนมีสองรูก็ถือว่าดี แต่ถ้าที่ส่วนปลายด้านบนมีรูเดียวนั้นก็ถือว่าไม่ดีต้องหากระดูกไก่ตัวใหม่

เมื่อได้ลักษณะกระดูกที่ต้องการแล้วก็กินข้าวกินเหล้ากัน

พิธีสละผมและมัดมือให้กระบือ

ที่มีพิธีกรรมนี้เพราะสำนึกในบุญคุณของกระบือที่ในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้ใช้แรงงานกระบืออย่างหนักในการทำงานนั่นเอง

อุปกรณ์

1. ตะกร้าหรือกะละมัง
2. ผ้าถุง 1 ผืน
3. เสื้อผู้หญิงและผู้ชาย อย่างละ 1 ตัว
4. ผ้าคาดหัว 1 ผืน
5. โสร่ง 1 ผืน
6. เหล้า 2 ขวด
7. ไก่เพศผู้เทศเมียอย่างละ 1 ตัว
8. ข้าวสวย 1 งาน
9. ค้ายที่ทำจากฝ้าย
10. เทียนขี้ผึ้ง
11. ดอกพอกว่อ
12. กรวยที่ทำจากใบหญ้าไม้กวาด
13. ยอดหญ้าอ่อนต่าง (เช่นใบไผ่อ่อน ใบหญ้าไม้กวาดอ่อนเป็นต้น)
14. เกลือ
15. กล้วย น้ำอ้อย

วิธีทำ

ตั้งเหล้าไว้ที่กลางกะละมัง แล้วพาดเสื้อผ้าที่เตรียมไว้ ที่ขอบกะละมัง แล้วไปตั้งไว้ที่บนหัวกระบือจากนั้นจะมัดกรวยที่ปลายเขากระบือและติดเทียนที่บริเวณใกล้เคียงกันนี้ ซึ่งในกรวยก็จะมียอดหญ้าอ่อนและดอกพอกว่อ พร้อมกับอธิฐานว่าขอให้ได้อยู่ดีกินดีอ้วนขึ้นพี้น มีลูกมีหลานมาก ๆ จากนั้นให้กระบือกินกล้วยและอ้อยที่เตรียมไว้ให้และปล่อยกระบือไปกินอาหารและในวันที่ทำพิธีนี้ห้ามตีกระบือเป็นอันขาด

พิธีเลี้ยงผีนา

การเลี้ยงผีนาเพื่อให้ช่วยดูแลผลผลิตให้ได้ผลผลิตมาก ๆ ไม่ให้ศัตรูข้าวมารบกวนข้าวของเรา พร้อมอธิษฐานว่าขอให้ข้าวดีขึ้น และศัตรูต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดอันตรายต่อข้าวเอ๋ยจงหนีไปเสีย

อุปกรณ์

1. เหล้า 1 ขวด
2. ไก่ อย่างน้อย เพศผู้เพศเมียอย่างละ 1 ตัว
3. กระจบอกไม้ที่ข้างในได้ใส่แป้งเหล้า เลือดไก่ ข้าวและแกรบไว้
4. เสาไม้ที่ตรงหัวเป็นรูปกรวย เรียกว่าค้ำชะ
5. สัตว์ญาติไม้ใหญ่ที่มีลักษณะคล้ายคราดที่มีพื้นสามซี่

วิธีทำ

นำค้ำชะ (กระจบอกไม้ที่ข้างในได้ใส่แป้งเหล้า เลือดไก่ ข้าวและแกรบไว้) ไปปักไว้ที่ข้างนา และวางเสาไว้ที่โคนเสานี้ หนึ่งขวด และเชือดไก่ที่นี้ให้นำขนปักไก่เสียบไว้ที่รูปกรวย และทารูปกรวยไม้ไผ่นี้ด้วยเลือดไก่ และปักสัตว์ญาติไม้ใหญ่ไว้ที่รูปกรวยนี้ พร้อมพั่นคั้นเสาด้วยเถาวัลย์ แล้วกลับไปแกงไก่ที่บ้าน หรือที่กระท่อม ซึ่งจะแกงกับผัก “เทอะแมป่า” (ผักพื้นเมืองชนิดหนึ่งมีใบกว้างพอประมาณลักษณะใบเหมือนใบโพธิ์ลำต้นคล้ายต้นผักกวางตุ้งมีสีเขียว) และยอดบอน โดยในส่วนของหัวไก่ ขาไก่ จะมีครวมกันและต้มจืดร่วมกับเครื่องในไก่

เมื่ออาหารที่เตรียมสุกหมดแล้วนำปลายปากไก่ ปลายเล็บไก่ และเครื่องในไก่ ไปใส่ไว้ที่ค้ำชะ พร้อมอธิษฐานขอเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงมากินและขอให้ช่วยดูแลรักษาผลผลิตให้ด้วย จากนั้นเทกินเหล้าหนึ่งแก้ว ตอนขากลับให้เค็ดใบไม้ในปริมาณที่เพียงพอสำหรับผู้อาวุโสที่มาร่วมพิธี จากนั้นผู้อาวุโสจะวางอาหารทั้งข้าวและแกงบนใบไม้แล้วนำไปไว้บนหิ้งไหว้พระที่อยู่ในบ้าน พร้อมเหล้าหนึ่งแก้ว จากนั้นจะให้คนที่อ่อนวัยกว่ากิน เสร็จก็จะกินเหล้าและกินข้าวร่วมกัน ก่อนกลับก็ไปขะแกค้ำอีกรอบ สำหรับค้ำชะแกนั้นจะวางแผ่นสานลายตะกร้อไว้บนดินแล้วปักยอดไม้ไผ่ไร่หรือยอดหญ้าไม้กวาดหรือยอดข้าว โดยปักให้หันปลายออกนอกนา ข้างในแผ่นตะแกรงนี้ปูด้วยใบไม้และมีพริก เกลือ ข้าว หมาก บุหรี่ จากนั้นปักเสาหนึ่งต้น โดยที่ปลายเสาดัดด้วยน้ำโยะน้ำโยะ (ทำจากดอกมีลักษณะเหมือนผีเสื้อ ถัดลงมาผูกก้อนหินไว้หนึ่งก้อน และที่ต้นเสาก็ทำด้วยเลือดไก่เช่นกัน จากนั้นอธิษฐานให้ศัตรูที่เป็นภัยต่อข้าวอย่าได้เข้ามาในนาเลย

น้ำโยะน้ำโยะ ซึ่งอยู่สูงสุดมีหน้าที่ในการดูแลความสงบสุขให้กับนากการอยู่ที่สูงแสดงให้เห็นว่าสามารถมองเห็นการไกลหรือเป็นผู้สอดแนมเป็นยามคอยเตือนภัยนั่นเอง ส่วนก้อนหินนั้นเป็นที่ทราบกันดีว่ามีความแข็งแกร่งจึงไว้วานให้มีหน้าที่ป้องกันศัตรูที่จะมาทำลายข้าว

หลังจากกลับไปบ้านแล้วในวันรุ่งขึ้นห้ามมาที่ที่นาเป็นอันขาด ถ้าคนอื่นได้บังเอิญเข้ามาในที่นาโดยรู้หรือไม่รู้ก็ตามต้องเสียค่าปรับเป็นไก่ตัวผู้หนึ่งตัว ที่เขาต้องยินยอมเสียค่าปรับเป็นเพราะชาวกระเหรี่ยงมีความเชื่อว่าผู้ที่เข้ามาในนานั้นจะเสื่อมเสียราชิไปทำให้เขายอมเสียค่าปรับ โดยไม่รู้มีอคติ

ในทางลบแต่อย่างใดแต่กลับกันคนที่เข้าไปในนาเองนั่นแหละจะเป็นผู้มาหาเจ้าของนาโดยเจ้าของนาอาจไม่ทราบก็ได้ว่าเขาได้เข้าไปในนา

พิธีกัจฉือลาขุ หรือพิธีมัดมือเดือนสิงหาคม

เพราะในช่วงเดือนสิงหาคมนี้เป็นช่วงที่ฝนตกมากที่สุดและปริมาณน้ำในแม่น้ำก็มีมากที่สุด ประกอบกับเป็นเวลาที่เสร็จสิ้นการทำกิจกรรมในไร่นาในระยะแรกหมายถึงทั้งผู้ทำนาและทำไร่ ได้เสร็จสิ้นการปลูกกันหมดทุกคนแล้วจึงพอจะมีเวลาว่างบ้าง เมื่อมีเวลาว่างและได้พักผ่อนจากการทำไร่ทำนาอย่างเหน็ดเหนื่อยที่ผ่านมา เพื่อให้การพักผ่อนเป็นประโยชน์มากที่สุดจึงมีพิธีกัจฉือลาขุ ขึ้นในเดือนนี้เพื่อจะได้รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้เฒ่าผู้แก่ว่าการทำงานที่ผ่านมาเป็นอย่างไรบ้าง ควรมีการปรับปรุงตรงจุดใดบ้างและมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างไรบ้าง ขณะเดียวกันก็จะเป็นเวลาที่ได้พบปะพูดคุยทักทายทุกสุขซึ่งกันและกันในหมู่เครือญาติด้วย

อุปกรณ์

1. ไก่ อย่างน้อย 2 ตัว (ผู้หนึ่งแม่หนึ่ง)
2. ข้าวดำ (นำข้าวเหนียวไปนึ่งให้สุกแล้วตำในครกกระเดื่องทำไมให้ติดครกกระเดื่องด้วยงาคั่วและใส่เกลือเล็กน้อย)
3. ข้าวมัด อาจเป็นแบบนึ่งหรือต้มก็ได้
4. ชุดแต่งกายทั้งหญิงและชายอย่างละ 1 ชุด
5. ผ้าขาวผ้าแดงอย่างละ 1 ผืน
6. ขนมมมเนยอื่นๆ ที่มีประโยชน์ทางอาหาร
7. กะละมัง 1 ใบ

วิธีการทำพิธีกัจฉือลาขุ

นำอุปกรณ์ที่เตรียมไว้ ต่อไปนี้ ข้าวดำ (นำข้าวเหนียวไปนึ่งให้สุกแล้วตำในครกกระเดื่องทำไมให้ติดครกกระเดื่องด้วยงาคั่ว และใส่เกลือเล็กน้อย) ข้าวมัด (อาจเป็นแบบนึ่งหรือต้มก็ได้) ชุดแต่งกายทั้งหญิงและชายอย่างละ 1 ชุด ผ้าขาวผ้าแดงอย่างละ 1 ผืน ขนมมมเนยอื่นๆ ที่มีประโยชน์ทางอาหาร) ใส่ไว้ในกะละมัง จากนั้นเจ้าของบ้านจะไปเชิญผู้เฒ่าผู้แก่มาที่บ้าน เพื่อขอให้มาทำพิธีเมื่อไปเชิญแล้วคนเฒ่าจะมาเกาะที่บันไดปোক ๆ ๆ และเจ้าของบ้านจะถือไก่หนึ่งตัวพร้อมกะละมังที่มีของอยู่ข้างในครบครัน และเหล้าและทับพีตักข้าว ออกไปต้อนรับผู้เฒ่าที่หัวบันได พร้อมเชิญผู้เฒ่าเข้าบ้าน เมื่อผู้เฒ่าเข้ามาในบ้านแล้วก็จะกินเหล้าเล็กน้อยและจากไปเพื่อไปทำพิธีให้กับบ้านอื่น ๆ ต่อไป

จากนั้นเจ้าของบ้านจะนำไก่และแกงแบบ “ตำพอเปาะ” (แกงแบบนี้มีลักษณะคล้ายข้าวต้มทรงเครื่อง จะเหนียว ซึ่งสื่อความหมายว่าให้พี่น้องรักกันอย่างเหนียวแน่น) พอแกงสุกแล้วก็ไปเชิญผู้เฒ่ามาเพื่อให้ท่านมัดมือให้ ท่านจะมัดให้ใครก่อนก็ได้แต่โดยทั่วไปมักจะมัดให้กับผู้ที่อาวุโสที่สุดก่อน-แล้วเรียงลำดับความอาวุโสลงไป จากนั้นก็กินเหล้าร่วมกัน ในช่วงเวลานี้เองเจ้าของบ้านจะขอรับฟังคำวิจารณ์การทำงานของคนที่ผ่านมาจากผู้เฒ่าที่มัดมือให้ พร้อมคำแนะนำต่าง ๆ นานา พร้อมกับมีการขับเพลงว่า “โม้ ก็ จือ โค หล่อ โค เอ - โฟ เอ หริ กะ หล่า ฮา เก้” หมายความว่าแม่

มัดมือให้เหมือนปากขวด เมื่อปากขวดหมุนขอให้วิญญาณส่งราศีจึงกลับมา จากนั้นคนเฒ่าก็จะขอตัวไปบ้านอื่น ๆ ต่อไป และในตอนเย็นคนเฒ่าจะกลับมาอีกครั้งเพื่อมาอวยพรซึ่งเจ้าของบ้านจะเตรียมเหล้าไว้ให้หนึ่งขวด

เซอท้อโทะ พิธีส่งกลับนก

จะทำกันตอนหลังเสร็จสิ้นการแบกข้าวกลับบ้านและทำก่อนที่จะกลับบ้าน ซึ่งพิธีนี้มีความเป็นมาคือ เมื่อก่อนนั้นในขณะที่คนไปหาพันธุ์ข้าวเพื่อที่จะนำมาปลูกได้พบ “โทะ บี คำ” (นกชนิดหนึ่ง) คิออยู่ในโพรงไม้ และได้ช่วยเหลือไว้ต่อมา โทะ บี คำ ได้นำเมล็ดพันธุ์มาให้กับคน ทำให้คนรู้สึกชอบว่า โทะ บี คำ นี้มีพระคุณยิ่งนัก ดังนั้นเมื่อเสร็จสิ้นการทำนาและได้แบกข้าวกลับไปไว้ที่บ้านหมดแล้วจึงมีพิธีส่ง โทะ บี คำ กลับไป แต่การส่งโทะ บี คำ นั้นต้องทำพิธีก่อนพระอาทิตย์ตกดินเพาะเกรงว่าถ้ามีการเดินทางของ โทะ-บี-คำ อาจมีอุปสรรคได้ หรืออาจถูกทำร้ายระหว่างทางได้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล	นายบุญส่ง ธารศรีทอง
วัน เดือน ปีเกิด	14 พฤษภาคม 2517
ประวัติการศึกษา	ปี 2534 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตาก ปี 2537 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายการศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดตาก ปี 2539 สำเร็จการศึกษาชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงวิทยาลัยเกษตร กรรมตาก ปี 2541 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต (วทบ.) คณะผลิต กรรม สาขา โคนเนื้อ-โคนม มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ประวัติการทำงาน	ปี 2541 ทำงานโครงการสวนเกษตรผสมผสานสถาบันแมคเคนเพื่อการ ฟื้นฟูสภาพ สถาบันแมคเคนเพื่อการฟื้นฟูสภาพ